

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MUSTAQIL FIKRLASH MALAKALARINI OSHIRISHDA (TRIZ – IXTIROCHILIK MUAMMOLARINI HAL QILISH NAZARIYASI) DAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI

Saltanat Abdimumin qizi Buranova

Termiz davlat universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarning mustaqil fikrlash malakalarini oshirishda (TRIZ - ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasi) dan foydalanish avfzalliklari haqida fikr yuritimiz. Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich bo'g'ini hisoblanadi. Shunday ekan maktabgacha ta'lim sohasiga bolalarni to'liq qamrab olish va ularni sog'lom, yetuk barkamol shaxs sifatida shakllantirib borish hozirgi kunda maktabgacha ta'lim sohasining oldida turgan ulkan vazifa hisoblanadi. Buning uchun esa maktabgacha ta'lim sohasi hodimlarining yuksak darajadagi bilimi va ular tarbiyalayotgan bolalarning mustaqil fikrlay olish malakalarida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, uzluksiz ta'lim, maktabgacha yosh, bolalar, mustaqil fikrlash, nutq, nutq o'stirish, shaxs, muloqot, TRIZ nazariyasi.

KIRISH

Nutq - ontogenezda odam o'zlashtiradigan birinchi faoliyat turlaridan biri hisoblanadi. U yetakchi aloqa vositasidir. Maktabgacha yoshdagi davr maktabgacha yoshdagi bolalar uchun nutqni rivojlantirish uchun sezgir davr sifatida tan olinadi. Atrofdagilar bilan muloqot qilish zarurati nutqning ko'rinishini belgilaydi. Ijtimoiy aloqalarning shakllanishi, bilish jarayoni, ma'naviy va moddiy qadriyatlarining o'zlashtirilishi og'zaki muloqot jarayonida sodir bo'ladi. Kattalar bilan muloqot qilish orqali bola dialog shakllarini oladi. Aynan kattalar bilan muloqot qilish jarayonida maktabgacha ta'lim tashkilotida tarbiyachi dastlabki aloqani o'rganadi, uning ko'rish sohasida mavjud bo'lmagan narsalar haqida gapira boshlaydi. Tengdoshlar bilan muloqot kommunikativ qobiliyatni shakllantirishning eng muhim ko'rsatkichidir. Kommunikativ qobiliyatni shakllantirish jarayonida kamida ikkita bo'g'in rivojlanadi - tilni o'zlashtirish (til qobiliyatini shakllantirish, tildan kommunikativ maqsadlarda foydalanish batafsil matn tuzish va

interfaol o'zaro ta'sirni o'rnatish qobiliyatini nazarda tutadi, bu suhbatni boshlash, suhbatni davom ettirish, kerak bo'lganda mavzuni o'zgartirish va suhbatdoshni qiziqtirishi uchun suhbat qurish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Nutqini o'zlashtirish jarayoni - bu shaxs organizmining nutqiy tizimini rivojlantirish, takomillashtirishning tabiiy jarayoni. Nutqning rivojlanishi maqsadli va izchil pedagogik ish (maktabgacha ta'lim muassasasi o'qituvchilari yoki uyda otalarni), maxsus pedagogik usullar va vositalar majmuasini, shuningdek, bolaning o'z nutq mashqlarini qo'llashni o'z ichiga oladi. Tilni tushunish naqshini biz nutq ko'nikmalarini shakllantirish intensivligining til muhitining rivojlanish potentsialiga bog'liqligini ataymiz - tabiiy (uydagi maktabda) yoki sun'iy, ya'ni uslubiy vositalar bilan ataylab tayyorlangan til muhiti (maktabgacha ta'lim tashkilotlarida).

Nutqni rivojlantirish muammolarining dolzarbligi mahalliy maktabgacha ta'lim tashkilotlarining haqiqiy ehtiyojlari va mavjud qarama-qarshiliklar bilan belgilanadi: bir tomondan, nutqni rivojlantirish maktabgacha yoshdagi bolalarning umumiy rivojlanishida sezilarli potentsialga ega, boshqa tomondan, bu potentsial mavjud emas. Aksariyat bolalar maktabgacha ta'lim muassasalariga boradilar, ular nafaqat bolalarga qarashni, balki ularning har tomonlama va ko'p qirrali rivojlanishini, birinchi navbatda, nutqni ham o'z ichiga oladi. Bolalar umumiy ta'lim muassasasi jamoasi bolalarning har tomonlama nutqini rivojlantirish uchun eng qulay shart-sharoitlarni yaratishi kerak. Shu munosabat bilan, barcha ta'lim faoliyati, boshqa har qanday kabi, bolalarning so'z boyligini boyitish, takomillashtirishga qaratilgan bo'lishi kerak. SHu kabi bo'lishi lozim bo'lgan sharoitlardan, ya'ni nutq o'stirish faoliyatlarida yaratilishi muhim bo'lgan o'qitish usullaridan biri bu - maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda innovatsion o'qitish usullarini joriy etishdir. Bu kabi o'qitish usullarini faoliyatlarga olib kirish guruhdagi bolalarning o'z ichki „men,,ini anglashga hamda mustaqil fikrlash va o'z mustaqil fikrlarini faoliyat jarayonlarida qo'llay olish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish sifatini oshirish uchun pedagoglarning ijodiy salohiyatini faollashtirish, ularning dunyoqarashini kengaytirish, faoliyat jarayonlariga yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish kerak. Bunday yangiliklardan biri TRIZ texnologiyalari elementlaridan foydalanish misol bo'la oladi. (TRIZ - ixtirochilik muammolarini hal qilish nazariyasi). TRIZning asosiy g'oyalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: nazariyalar

ijodiy muammolarni hal qilish uchun katalizator hisoblanadi; bilim ijodiy mehnat quroli, har kimga ijodiy qobiliyatlar berilgan (har kim ixtiro qilishi mumkin); ijodkorlik, har qanday faoliyat kabi, o'rganish mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

TRIZning asosiy maqsadi - nafaqat bolalarning tasavvurini rivojlantirish, balki ularni sodir bo'layotgan jarayonlarni tushungan holda tizimli fikrlashga o'rgatish, pedagoglarga bolalarda ijodiy qobiliyatlarni aniq amaliy tarbiyalash uchun vosita berishdir. Atrofdagi dunyoning birligi va qarama-qarshiligini tushunishga va kichik muammolarini hal qilishga qodir bo'lgan shaxs sifatida shakllantirish imkonini beruvchi nazariyadir.

Maktabgacha yoshdagi bolaga nisbatan TRIZ kontseptsiyasining boshlang'ich nuqtasi o'qitishda tabiatga muvofiqlik tamoyilidir. Bolaga ta'lim berishda o'qituvchi uning tabiatidan kelib chiqishi kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun TRIZ - bu asosiy dasturni o'zgartirish uchun emas, balki uning samaradorligini oshirish uchun mo'ljallangan jamoaviy o'yinlar va tadbirlar tizimi. TRIZ elementlari maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirish jarayonini sifat jihatidan o'zgartirishga imkon beradigan ta'sirchan potentsialni o'z ichiga oladi.

Nutqni rivojlantirish jarayonida moslashtirilgan TRIZ usullaridan foydalanish shubhasiz afzalliklarni beradi:

- bolalarning kognitiv faolligini oshirishda;
- ijodkorlikning namoyon bo'lishiga motivatsion munosabatlarni yaratishda;
- bolalar nutqining majoziy tomonini rivojlantirish uchun sharoit yaratishda (baholovchi lug'at, majoziy ma'noli so'zlar, sinonim va antonimlarning lug'atini boyitish);
- barcha til vositalarini o'zlashtirish samaradorligini oshiradi;
- leksik va grammatik tuzilmalarni qurishda ongni shakllantiradi;
- aqliy faoliyatda analitik va sintetik operatsiyalarning moslashuvchanligini rivojlantiradi.

O'qitishda alohida o'rinni fikrlash stereotiplarini yengishga mo'ljallangan ijodiy tasavvurni rivojlantirish kursi (RTV) egallaydi.

Nutqni rivojlantirish uchun faoliyatlarni qurishga kompleks yondashuv ham katta ahamiyatga ega. Bunday faoliyatlarda bolalar faoliyatning turli sohalaridagi bilimlardan foydalanadilar.

XULOSA

Shunday qilib, o'quv jarayoni yanada tejamkor bo'ladi, bolalar dunyoning yagona, yaxlit rasmiga ega bo'ladilar. Integratsiyalashgan ta'lim bolaning umumiy rivojlanishiga, shuningdek, mavzularni chuqurroq o'rganishga yordam beradi. U bolalarda dunyoni yaxlit idrok etishni shakllantiradi, chunki u alohida fanlar bo'yicha bilimlarni bir butunga birlashtiradigan tizimdir. Maktab uchun integratsiya ilmiy, pedagogik va uslubiy adabiyotlarda keng rivojlangan. Maktabgacha pedagogikada u faqat birinchi qadamlarni qo'yadi. Maktabgacha pedagogikada integral texnologiya deganda ishning barcha bloklarida bir mavzudan foydalanish (nutqni rivojlantirish, elementar matematik tushunchalarni ishlab chiqish, loyihalash, qo'llash va boshqalar) tushuniladi. Tanish material bo'yicha va epizodik tarzda o'tkaziladigan murakkab faoliyatlardan farqli o'laroq, integratsiyalashgan guruhlar bir nechta faoliyat turlarini birlashtirish tamoyiliga asoslanadi va tizimli ravishda amalga oshiriladi. Integratsiyalashgan guruhlar maxsus tashkil etilgan guruhlar sonini qisqartirish va shu bilan boshqa mashg'ulotlar uchun vaqtni ko'paytirish imkoniyatini beradi. Tizimda olib borilayotgan integratsiyalashgan faoliyatlar samarali bo'lib, yaxshi natijalar beradi, bolalarning nutq faolligini oshiradi. Integratsiyalashgan faoliyatlar jarayonida nutqni rivojlantirish barcha yo'nalishlarda: so'z boyligini kengaytirish va tizimlashtirishdan iboratdir.

REFERENCES

1. Sh.Sodiqova Maktabgacha pedagogika T. Fan va texnologiya 2012 y.
2. F.Qodirova Sh.Toshpolatova M.Azamova. Maktabgacha pedagogika. Toshkent-2013.
3. D.R. Babayeva. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. (Darslik). T.«Barkamol fayz media», 2018- y.
4. Lupicheva Natalya Sergeevna "Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirish metodikasi" nutqni rivojlantirish bo'yicha ilmiy maqola 03.02.2019.
5. "Maktabgacha yoshdagi bolalarning muloqotini qo'llab-quvvatlash: til va savodxonlik tajribalari "virtuallabschool.org internet blogi.
6. Pamela May "[Tafakkur qiluvchi bola: tushuncha va vakolat asoslarini yaratish](#)" maqolasi.2020 y.
7. Michigan shtati universitetining kengaytmasi tomonidan nashr etilgan "Yosh bolalar uchun tanqidiy fikrlashning ahamiyati" maqolasi. <http://www.msue.msu.edu/> internet blogi.